

Jos van der Lans (2010). *Eropaf! De nieuwe start van het social werk*. Amsterdam: Augustus. P.192, isbn: 978 90 457 0431 9

Door Hans van Ewijk

Jos van der Lans is publicist, cultuurpsycholoog en oud senator in de Eerste Kamer. Hij is één van de weinigen die zich voortdurend beweegt op het grensvlak van politiek, beleid en de praktijk van het sociaal werk. Hij heeft een schat aan kennis van praktijken, beleidsdocumenten en theorieën en zit boven op de actualiteit. Zijn schrijfstijl is helder en hij neemt makkelijk en duidelijk stelling.

In zijn nieuwste boek pleit hij voor sociaal werk en een generalistisch basisprofessional. Met sociaal werk zoekt hij een ‘nieuw’ begrip om de samenhang van de sociale beroepen aan te geven of zoals het uitdrukt ‘eenheid in verscheidenheid’. De fragmentatie van de sociale sector en sociale professie hindert in hoge mate een duidelijke profilering van het werk. Hij laat zien hoe een eerdere poging om ‘welzijnswerk’ het overkoepelende en bindende begrip te maken mislukte doordat het zich te veel verbond met het idee van de maakbare samenleving en ontplooiingsoptimisme.

Welzijnswerk is als term te geplaatst en veel sociale beroepsbeoefenaren herkennen zich er niet in. In plaats van het Engelse ‘social work’ grijpt Jos terug op het oude begrip ‘sociaal werk’. Recent kreeg hij hierin bijval van Movisie en de MOgroep. Social werk zou de deelsectoren en diverse beroepsgroepen opnieuw moeten binden en als samenhangend geheel profileren. Daarmee zegt Jos ook de verkokerde hbo-opleidingen de wacht aan.

Vervolgens verdiept hij zijn betoog door te stellen dat sociaal werk meer een kwaliteit dan een kunde is. Er is geen professioneel monopolie op het sociale. De professional kan zich niet verschuilen in een autonoom professioneel kennisgebied. Het sociale is van ons allemaal. Binnen het sociale domein is een glijdende overgang tussen informele zorg, vrijwilligerswerk, getrainde vrijwilligers, betaalde beroepskrachten en specifiek opgeleide professionals.

Jos toont zich geen voorstander van een één op één relatie tussen opleiding en professie, het idee dat je alleen toegang tot de professie hebt als je een erkende specifieke opleiding hebt gevolgd. Hij wil ook nieuwe vormen van opleiden die veel meer mens- en maatgericht zijn waardoor mensen met een grote sociale kwaliteit snel tot professional kunnen doorgroeien.

Het hart van het betoog zit echter in een vurig pleidooi voor een basisprofessional, een sociale generalist in hart en nieren die begripvol en daadkrachtig is en een combinatie van maatschappelijk werk en opbouwwerk. Verschillende keren spreekt Jos over de sociale huisarts als een lokale sociale professional die zijn buurt en bewoners kent, die de burger en zijn omgeving activeert, die als het even kan op de achtergrond bezig is maar als het moet achter de voordeur verschijnt.

Met lede ogen beschrijft hij hoe de sociaal werker zich in de zeventiger en tachtiger jaren terug trok in de bureaus en instituties zodat...’na de culturele revolutie van de jaren zestig het alsmal stiller werd aan de deur’. Deze terugtrekkende beweging ging gepaard met toenemende regulering en de ontkoppeling van de verschillende functies in het sociaal werk. De diagnose, de behandeling, het management, het denken en doen, werden apart georganiseerd.

Het boek eindigt in crescendo. Jos neemt een fors herstel van het werk waar. Outreachend werk is weer in, sociale makelaars, buurtwerkers, basiswerkers, sociale huisartsen, levensloopbegeleiders, onder allerlei namen zien we een herwaardering van de werker in de

directe omgeving van mensen. De nieuwe sociaal werker is geen spreekkamerspecialist maar een sociaal-domein generalist, stelt Jos in navolging van Margot Scholte.

Tot slot, vraagt de auteur zich af of sociaal werk nog wel nodig is als de civil society de onderlinge zorg levert en het sociale vooral een kwaliteit en geen kunde is. Zijn standpunt is simpel: een motor heeft een startmotor nodig. Als je burgers en netwerken wil activeren zal je dit activeren goed moeten organiseren. Alleen dan kan er verlichting ontstaan in het doorverwijzen naar de systemen van de ggz, de jeugdzorg, de gevangenis, institutionele gehandicapten- en ouderenzorg, en de wajong. Het is juist de basisprofessional of het wijkteam die voor activering, verlichting, signalering kunnen zorgen en die als het moet er op gaan en de verantwoordelijk nemen dat zaken geregeld worden.

En geïnspireerd door het proefschrift van Lilian Linders verhaalt hij hoe veel mensen wel hulpvragen hebben en ook veel mensen wel hulp willen bieden maar dat uiten en bieden van hulp bijna een taboe aan het worden is. Er zijn mensen nodig om open te breken en door te breken. Sociaal werkers zijn hard nodig, althans daar waar het sociale zich niet vanzelf regelt. In veel dorpen en wijken van Nederland redden de burgers zichzelf wel, en in alle steden en dorpen redt de meerderheid van de burgers zichzelf wel. Sociaal werk als betaalde professie moet je gericht inzetten.

Het betoog van Jos van der Lans kan niet serieus genoeg genomen worden. Hij is één van de trendsetters die een breed sociaal werk en een stevige basisprofessional zien als de strategie om actief burgerschap en de wmo handen en voeten te geven en specialisatie en institutionalisering te verminderen.

Ik ga graag in het betoog van Jos mee maar plaats ook een paar kanttekeningen. Jos slaat twee vliegen in één klap. Hij bepleit voor een breed sociaal werk begrip en hij vult het in met de frontliniewerk. Hierdoor ontstaat het gevaar dat sociaal werk toch niet het kennis- en handelingsdomein van alle sociale professionals wordt maar eerder de aanduiding voor ‘weer’ een nieuw beroep.

Hoezeer ik Jos zijn pleidooi voor een sterkere frontlinie deel, feit blijft dat veel mensen aangewezen zijn op meer institutionele hulp zoals in de reclassering, de jeugdzorg, de gehandicaptenzorg en de geestelijke gezondheidszorg. Veel van de sociale beroepsbeoefenaren werken in die instituties of aparte werksoorten. De sociaal werker is niet alleen een basisprofessional, maar ook een specialist en soms ook een zelfstandige ondernemer in het sociale domein die diensten aanbiedt.

Het hart van sociaal werk is dat het gaat om het sociaal functioneren van mensen. Het werk concentreert zich niet op een stoornis of achterstand maar helpt mensen in hun sociaal functioneren. Sociaal werk is daarom geen behandelen of genezen (cure) en ook geen zorgen voor (care) en ook geen bevrijdingsbeweging maar heeft als kern activeren en ondersteunen. Een vak apart. Niet iets vaags preventiefs, niet een hulpkracht van de medicus of politicus, maar een handelingsdomein op zichzelf. Meer aandacht voor de basis is terecht maar dat moet niet leiden tot een miskennen van het werk van sociale professionals in andere settings.

Dat brengt me tot een tweede kanttekening. Ik ga een eind mee in Jos zijn betoog dat het sociale kennis- en handelingsdomein in het verlengde ligt van het intermenselijke en de sociale professional eerder een generalist is die door zijn kwaliteit iets toevoegt dan hij een heel specifieke kunde bezit die volledig getraind en geleerd kan worden. Dat heeft het vak gemeen met kunstenaars, bestuurskundigen, coaches en sporttrainers. Een kwaliteit verdiepen en professionaliseren is echter zeer wel mogelijk en kan vakbekwame sociale professionals

opleveren. Dat verdiepen zit in theoretische kennis, in kennis van verschijnselen (stoornissen, systemen, culturen), in verbeteren van vaardigheden, in reflectie en attitude. Een sociale professional beweegt zich niet alleen op het grensgebied van ieders kennis en professionele kennis maar ook op dat tussen wetenschap (science) en kunst (art). In die zin kun je een professional op het hoogste niveau worden door jong vooral de kunde te leren en de kwaliteit in de praktijk te verdiepen of door als wat oudere de verworven sociale kwaliteit tot een hogere kunde te maken.

Hans van Ewijk is hoogleraar maatschappelijk werk aan de Universiteit van Humanistiek en lector Sociaal beleid, Innovatie en Beroepsontwikkeling aan de Hogeschool Utrecht.. Deze recensie schreef hij voor SoziO (nr. 95, september 2010), waar de tekst met tweederde werd ingekort.